

Bromsten

Förhistoriska bebyggelse lämningar

Särskild utredning

RAÄ 338:1
Bromsten 8:1
Spånga socken
Uppland

Jonas Ros

Bromsten

Förhistoriska bebyggelseämningar

Särskild utredning

RAÄ 338:1
Bromsten 8:1
Spånga socken
Uppland

Jonas Ros

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

Omslagsfoto: Undersökningsområdets östra del med schakt 6 igenlagt. Fotograferat från söder av Anna Arnberg.

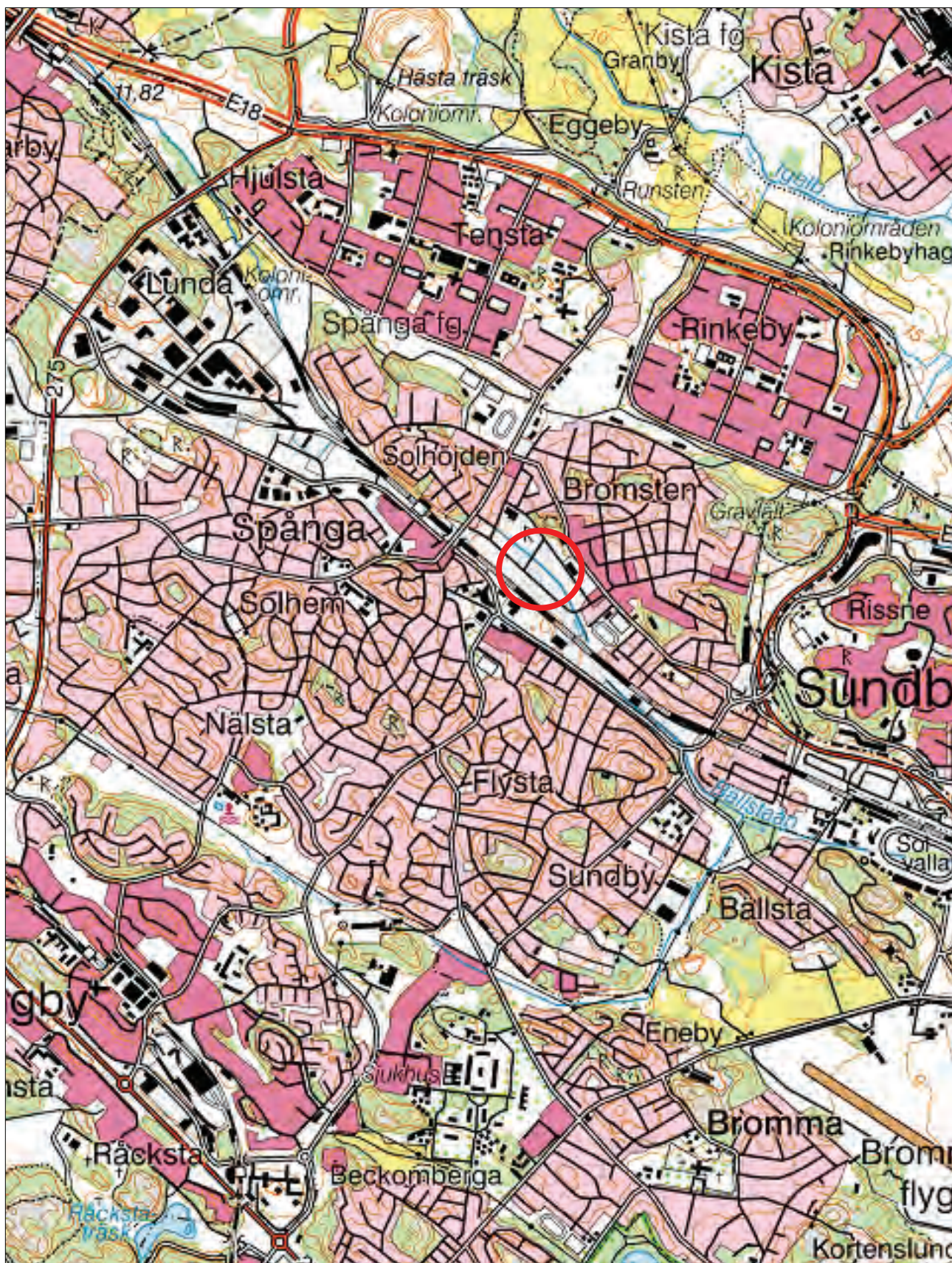
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-60-2

Tryck: Just Nu, Västerås 2009.

Innehåll

Inledning och sammanfattning	5
Målsättning och metod.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Undersökningsresultat.....	10
Schakt 6	11
Tolkning och utvärdering	14
Referenser.....	15
Kart- och arkivmaterial	15
Otryckta källor.....	15
Litteratur.....	15
Tekniska och administrativa uppgifter	15
BILAGOR	16
Bilaga 1. Schakttabell.....	16
Bilaga 2. Anläggningstabell.....	17
Bilaga 3. Fyndtabell.....	18

Figur 1. Utdrag ur digitala Gröna kartan med undersökningsområdet markerat med en ring. Ej skalenlig.

Inledning och sammanfattning

Stiftelsen kulturmiljövård Mälardalen (KM) har gjort en särskild arkeologisk utredning inom Bromsten 8:1, Spånga socken, Stockholms kommun. Utredningsområdet var ca 85 x 55 m stort, dvs. ca 4 600 kvm och beläget mellan vägarna Duvbovägen och Winquists väg (se figur 1 och 2) strax söder om RAÄ 58:1 som i fornlämningsregistret registrerats som Bromstens fornborg. Utredningen föranleddes av att Stockholms stad Exploateringskontoret avser att fortsätta detaljplanering för stadsutveckling i Bromstens industriområde. I området där ny bebyggelse planeras finns en kulturhistorisk lämning registrerad i form av en bytomt, RAÄ 338:1. Markeringen av bytomten är ungefärlig och dess status inte närmare undersökt. Bytomter kan utgöra fasta fornlämningar. Länsstyrelsen valde KM genom direktval att utföra en särskild arkeologisk utredning. KM inkom med en undersökningsplan 2008-10-30, fältarbetet sköts dock upp. Länsstyrelsen fattade beslut 2009-04-06. Stockholms stad Exploateringskontoret beställde och bekostade undersökningen. Jonas Ros var projektledare vid den arkeologiska utredningen och arbetet genomfördes i samarbete med Anna Arnberg som var biträdande projektledare. Fältarbetet genomfördes under augusti 2009.

Det finns topografiska skillnader inom undersökningsområdet och den östra delen, där bytomten låg enligt kartmaterialet, ligger högt medan den västra delen ligger betydligt lägre. I undersökningsområdets mellersta del fanns en terrass från senare tid.

Utredningsområdet ligger inom mark som enligt Ägomätning från 1706 och Laga skifte från 1901 utgjort del av en gård i Bromstens by.

I enlighet med undersökningsplanen omfattade utredningen kartstudier samt sökschaktning.

Det togs upp 18 sökschakt och det påträffades fornlämningar i schakt 6. Det framkom nio anläggningar som bedöms utgöra del av en boplats som genom fynd av en vävtyngd preliminärt kan dateras till järnåldern. Boplatsen har registrerats i FMIS och har tilldelats RAÄ-nr Stockholm 780. I de övriga schakt som togs upp framkom inga fornlämningar.

Målsättning och metod

Utredningen syftade till att klargöra om det inom utredningsområdet fanns fast fornlämning.

I enlighet med undersökningsplanen och länsstyrelsens kravspecifikation genomfördes en översiktlig kartstudie för att konstatera om bytomten kunde avgränsas med hjälp av kartor inför schaktningen. Över Bromsten finns två kartor, dels en Ägomätning från 1706, dels Laga skifte från 1901. Kartorna rektifierades och presenteras i den här rapporten.

Vid fältarbetet gjordes först en besiktning i fält för att konstatera var schakten kunde läggas. Därefter gjordes en utredningsgrävning med maskin för att konstatera om fornlämning berördes.

Figur 2. Utdrag ur Fastighetskartan. Undersökningsområdet markerat med blå ram. Fornlämningar markerade med rött. Skala 1:10 000. Bild Jan Ählström.

Sökschakt togs upp på ytor som bedömdes som lämpliga i syfte att eftersöka boplatslämningar och spår efter aktiviteter från medeltid, efterreformatorisk tid eller förhistorisk tid. Totalt togs det upp 18 schakt (se figur 6). Schakten grävdes skiktvis ned till att anläggningar, alternativt orörd undergrund nåddes. I undersökningsområdets mellersta parti var en yta bevuxen med tät sly och träd och var därför inte tillgänglig för maskin. Tillräckligt med schakt kunde trots det tas upp.

Schakten hade längden 4–14 m. Schakten grävdes generellt med en skopbredd, dvs. ca 1,7 m breda, men två schakt var något bredare. Totalt togs det upp 18 schakt. I ett schakt, nr 6, framkom relativt otydliga arkeologiska objekt varav ett undersöktes till hälften för att fastställa om det rörde sig om fornlämningar. Det kunde konstateras att det var en anläggning och den ritades i sektion. I skala 1:20. Schaktet vidgades för att säkerställa förekomsten av fler anläggningar och framkomna anläggningar frilades. Det upprättades en plan i skala 1:20 över det schakt i vilket det framkom anläggningar. Den planen har renritats i skala 1:100. De upptagna schakten ritades in manuellt på en karta i skala 1:500 och beskrevs (se bilaga 1). Det togs digitala översiktsskildrar. Schakten lades igen efter dokumentation.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet berör Bromstens gamla tomt, RAÄ 338:1, som är inlagd i FMIS med en punkt på ungefärligt läge. I undersökningsområdets närområde finns ett antal fornlämningar, här nämns några (se figur 2). Utredningsområdet är beläget strax sydöst om och i anslutning till RAÄ 58:1 som i fornlämningsregistret registrerats som en fornborg (FMIS). Där finns en större och minst två mindre husterrasser som är inhägnade av en kraftig stenstängsliknande vall. Michael Olausson menar emellertid att det inte rör sig om en fornborg och att det istället är en inhägnad gård (Olausson 2007 s. 16f.). Ortnamnet Bromsten omnämns äldst 1291 (DS brev nr 1505) och benämns 1299 (DS 1294) *brumasteni* vilket avser en by och namnet tolkas av ortnamnsforskare som sammansatt av *brommar* med betydelsen invånare i byn Bromma och *sten* i betydelsen fornborg (Wahlberg 2003 s. 48). Ortnamnet Bromsten kan ursprungligen ha varit en benämning för ”fornborgen”, benämnd RAÄ 58:1. Bytomten som ligger intill RAÄ 58:1:s södra sluttning, kan med en sådan tolkning ha fått sitt namn av fornborgen på grund av dess geografiska närhet. Även om inte RAÄ 58:1 var en fornborg så kan den ha varit en inhägnad gård. Man kan spekulera i möjligheten att gårdens läge på berget kan ha medfört att den uppfattades som befäst och därmed liknats vid en fornborg och därför fått namnet Bromsten.

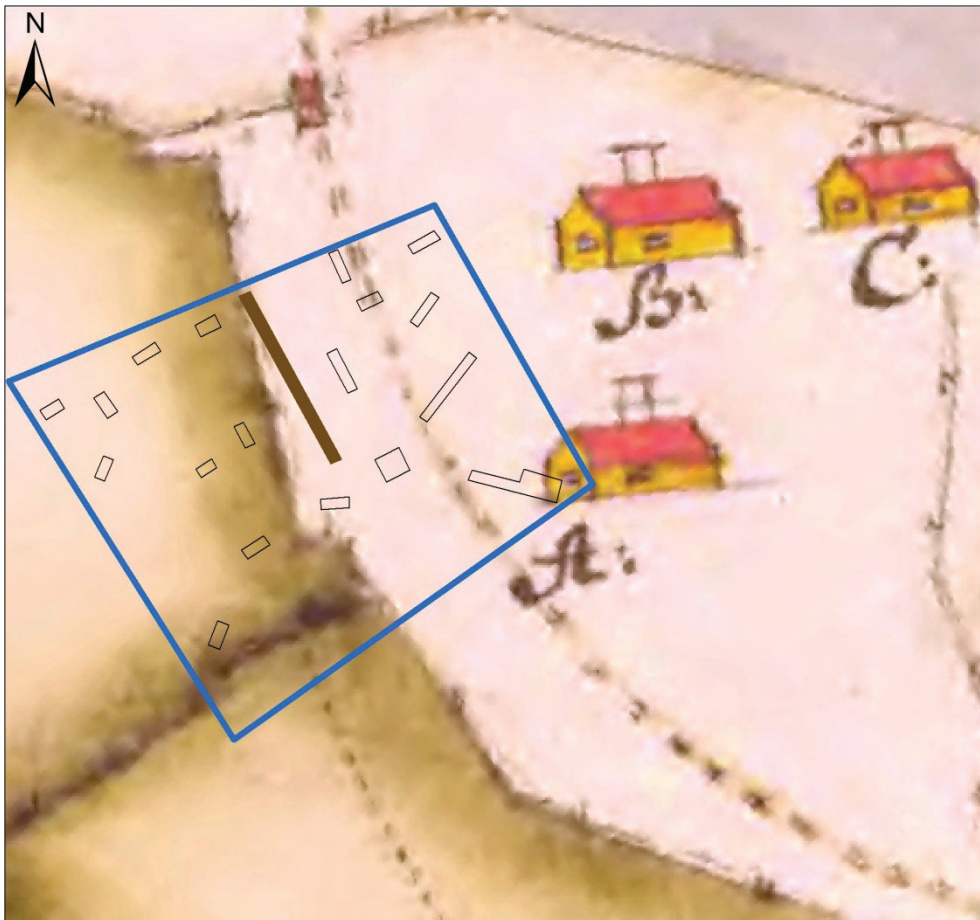
Av intresse vid diskussionen av fornlämningarna på platsen är att Bromstens gård gränsar till Rinkeby, med betydelsen krigarens by (Wahlberg 2003 s. 255 och Olausson 2007 s. 17).

Drygt 500 m SSV om utredningsområdet finns stensättningar RAÄ 55:1–2 samt stensättningsliknande naturbildningar RAÄ 316:1–2. Ca 200 m NNO finns en hög RAÄ 57:1. Drygt 300 m NÖ finns skärvestenshögar RAÄ 234: 1–2. Drygt 400 m NÖ finns stensättning RAÄ 183:1. Ca 490 m NÖ finns ett gravfält RAÄ 182:1 med stensättningar och en höglignande stensättning. Därintill finns en stensättning RAÄ 181:1–3 (FMIS).

Över Bromsten finns två kartor, dels en Ägomätning från 1706, dels Laga skifte från 1901. Enligt Ägomätningen från 1706 bestod byn av tre hemman med vardera 8 öresland. Två var frälsehemman och det tredje hade tidigare varit frälse, men var skattehemman. Två var och det tredje hade varit under Skiälby. Hemmanen benämns Västergården, Mellangården och Östergården och dessa benämns lägenheter. I rapporten framgår det var inom bytomten schaktning skett utifrån äldre kartmaterial.

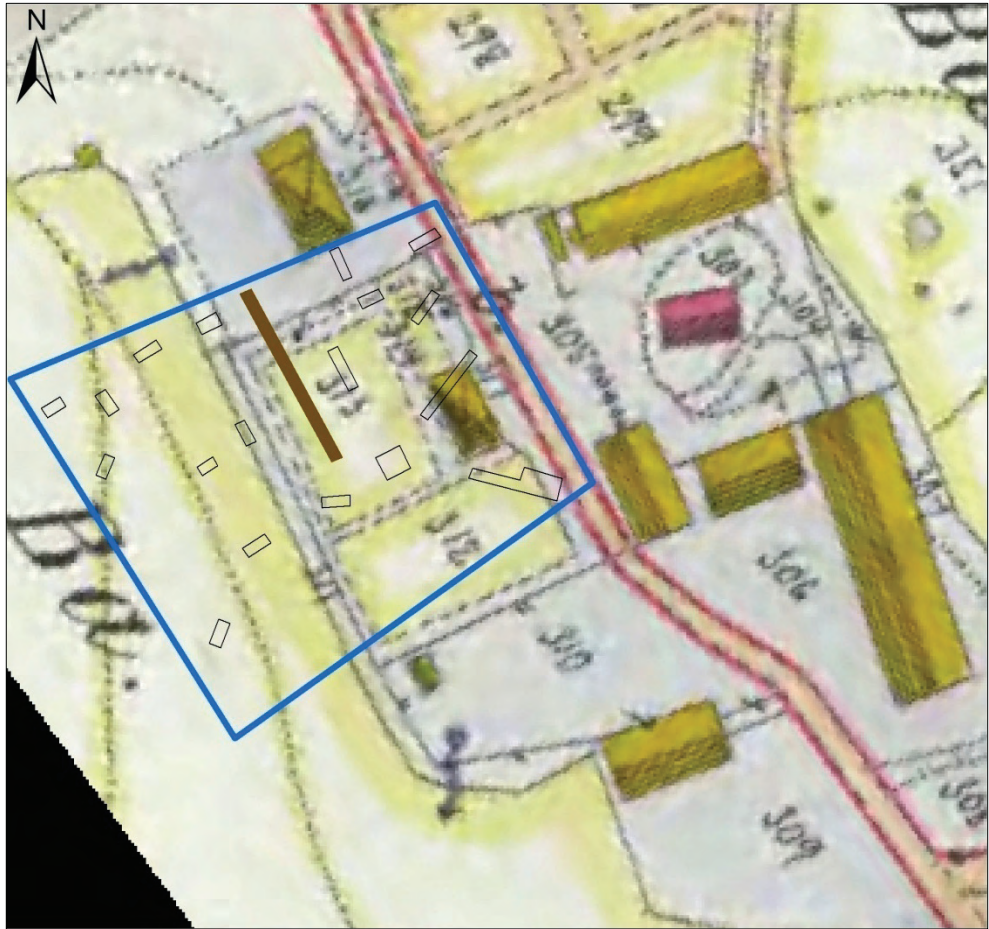
En av husfigurerna som ses på Ägomätningen från 1706 är delvis belägen inom undersökningsområdets östra del (se figur 3). Enligt Ägomätningen var undersökningsområdets västra del ängsmark.

Undersökningsområdets östra del, där bytomten låg, ligger betydligt högre i jämförelse med områdets västra del.

Figur 3. Utredningsområdet markerat på utdrag ur Ägomätning från 1706. Skala 1:1000. Bild Kristina Jonsson.

Enligt Laga skifteskartan från 1901 bestod byn av tre hemman A, B och C som hade två brukningsenheter var, benämnda Aa, Ab, Ba, Bb, Ca och Cb. A och C hade flyttat ut, men B låg kvar. B låg delvis inom undersökningsområdet och ett hus låg i områdets östra del (se figur 4). För övrigt var det enligt kartan inom undersökningsområdet trädgårdsland med bl.a. gångar och *renar*, dvs. diken eller stenvmurar.

Figur 4. Utredningsområdet markerat på utdrag ur Laga skifteskarta från 1901. Skala 1:1000.
Bild Kristina Jonsson.

Undersökningsresultat

Det finns topografiska skillnader inom undersökningsområdet och den östra delen invid Duvbovägen ligger omkring 8-10 m.ö.h., medan den västra delen ligger betydligt lägre omkring 5 m.ö.h. I undersökningsområdets mellersta del framkom det en terrass som begränsades av en stenmur (se figur 5). Det var uppenbart att stenmuren och terrassen var uppförd under senare tid och de har byggts i syfte att skapa en gårdsyta till trädgården. Terrasskanten har sannolikt uppförts och tillhört den gård som enligt kartan från 1901 låg på platsen.

I undersökningsområdets södra del var en stor yta störd, urschaktad under senare tid. Antagligen gjordes urschaktningen i samband med att det uppfördes industrilokaler söder om undersökningsområdet.

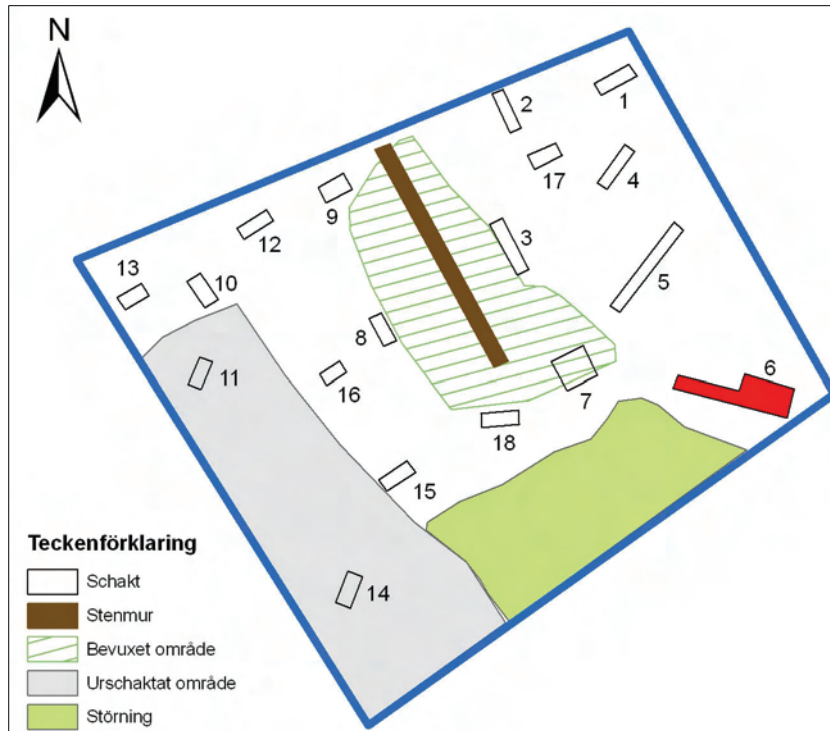
Figur 5. I undersökningsområdets mellersta del framkom en terrass som begränsades av en stenmur. Terrassen var från senare tid. Fotograferat av Anna Arnberg från väster.

Det framkom arkeologiska objekt i schakt 6. Inga anläggningar eller arkeologiska objekt påträffades i de övriga schakten.

I områdets östra del i schakten 2, 3, 4, 5 och 17 påträffades exempelvis raseringsmassor från hus som har funnits på platsen under 1900-talet. Enligt uppgift revs bebyggelsen under 1960-talet. I dessa schakt framkom, bl.a. jord och raseringsmassor, tegelstenar, porslin, kakelugnsfragment, målade plankor mm.

I områdets mellersta del i schakt 15 och 18 kunde det konstateras att stora volymer jord, upp till 1,5 m tjocka lager påförts. Bland massorna fanns inslag av sentida avfall såsom porslin och vattenledningar.

I områdets västra del i schakt 11 och 14, var marken planerad samt grusad och har sannolikt använts som parkeringsplats.

Figur 6. Schaktplan över undersökningsområdet med schakt 1–18 markerade. I schakt 6, som är markerat med rött, framkom fornlämningar. Skala 1:1 000. Bild Jonas Ros och Jan Ählström.

Schakt 6

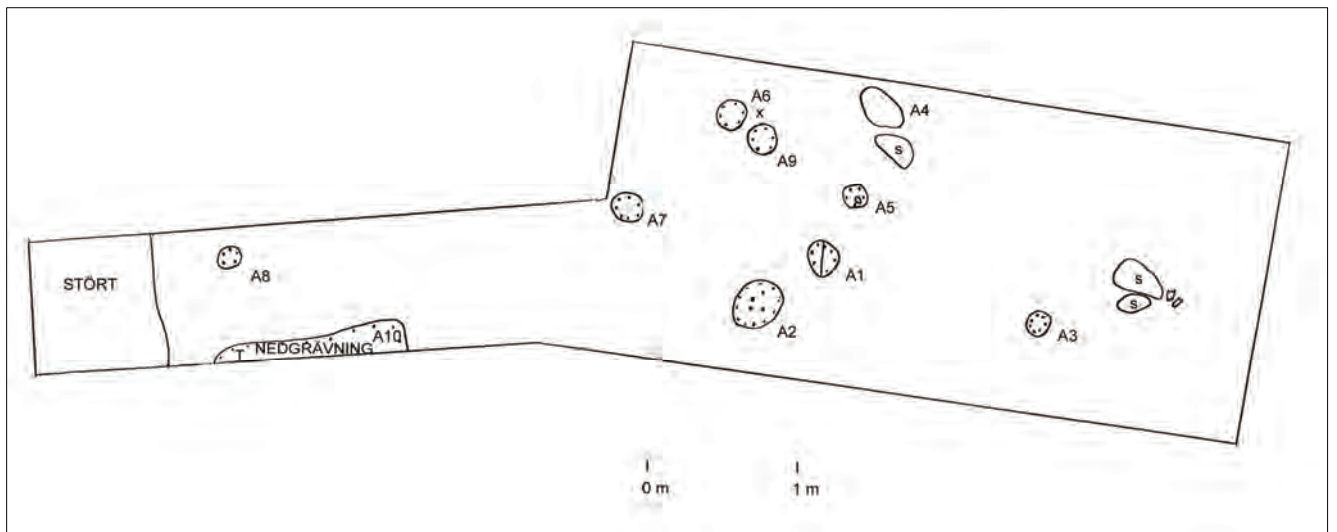
I schakt 6, i områdets sydöstra del, framkom anläggningar. Totalt framkom nio anläggningar och de bedömdes vara sju stycken stolphål, en kulturlagerrest och en härd/härdgrop som utgör del av en förhistorisk boplats (se figur 7 och 8). Dessutom framkom en nedgrävning A10, möjligtvis ett dike, med inslag av tegel. En av de framkomna anläggningarna undersöktes, A1, och de övriga bedömdes preliminärt genom okulärbesiktning. A1 bedöms vara ett stolphål som var bevarat till ett djup av ca 0,18 m (se figur 9).

Intill A6 och A9 (se figur 8) påträffades det ett vävtyngdsfragment (se figur 10) vilket pekar på en datering av boplatsen till järnåldern. Undersökningsområdet är beläget omkring 10 m.ö.h. vilket gör att man kan anta att boplatsen dateras till yngre järnålder. Intill vävtyngden framkom bränd lera, men den tillvaratogs inte. Intill A7 påträffades en genomborrad obränd benbit. I A10 framkom en skärva yngre rödgods som bedömdes vara del av en skål. Skärvan dateras preliminärt till 1700-talet, då var skålar vanliga.

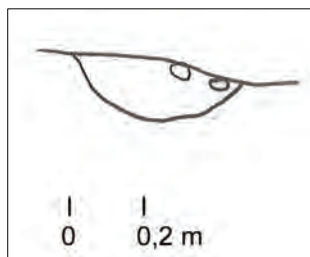
I den östra delen av schaktet var marken relativt plan och det är sannolikt att där har funnits förhistorisk bebyggelse. Ungefär väster om A7 sluttar marken ned mot lägre liggande partier. I schaktets västra del fanns en störning. Där fanns stora mängder rasmassor från en 1900-talsbyggnad, bl.a. målade bräder.

Figur 7. Översikt över del av området med schakt 6. Fotograferat från väster av Anna Arnberg.

Figur 8. Plan över schakt 6. Stolphålet A1 grävdes ut. De övriga anläggningarna bedömdes preliminärt genom okulär besiktning. Anläggningarna bedöms vara: A1: Stolphål. A2: Härd/härdgrop. A3: Stolphål? A4: Kulturlagerrest? A5: Stolphål? A6: Stolphål? A7: Stolphål? A8: Stolphål? A9: Stolphål? A10: Nedgrävning, dike? med inslag av tegel. Läget för fyndet av värtynghen är markerat med x. Skala 1:100. Bild Jonas Ros.

Figur 9. Sektion över stolphål A1. Skala 1:20. Bild Jonas Ros.

Figur 10. Fynd 1, del av väntyngd. Fotograferat av Jonas Ros.

Tolkning och utvärdering

Ett generellt problem med bytomter är att man inte vet när bebyggelsen reglerades och förlades till bytomtsområdet. I vissa fall kan det ha skett under medeltiden, men i andra fall först under 1600- eller 1700-talen. Det måste göras en individuell bedömning för de enskilda bytomterna. Vi vet inte om Bromstens bybebyggelse under medeltiden var förlagd till den plats där byn låg enligt det äldsta kartmaterialet och om gårdarna hade tomter eller om byns gårdar låg spridda utan avstyckad tomtmark.

Enligt kartmaterialet låg delar av byn Bromsten 1706 och senare under nuvarande Duvbovägen. Utredningsområdet låg delvis inom bytomtsområdet. Inom utredningsområdet framkom det inte några fynd eller anläggningar som dateras till medeltiden. Inom undersökningsområdet framkom det i schakt 6 arkeologiska objekt, anläggningar, som bedöms tillhöra en förhistorisk boplat. Med tanke på att det inte framkom några arkeologiska objekt i schakt 5 och 7 eller i något av de andra schakten så kan det antas att som mest finns bevarade förhistoriska boplatlämningar inom en yta av ca 25 x 25 m. Utredningens syfte att fastställa om det inom utredningsområdet fanns fast fornlämning har uppfyllts.

Länsstyrelsen kommer att besluta om ärendets vidare hantering inför exploatering, dvs. vilka antikvariska arkeologiska åtgärder som krävs och vilken yta som åtgärderna skall omfatta.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv akt A98-4:1. Ägomätning 1706.

Lantmäteristyrelsens arkiv akt A98-4:2. Laga skifte 1901.

Otryckta källor

FMIS, se <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Litteratur

DS= Diplomatarium Suecanum., se:

<http://www.statensarkiv.se/default.aspx?id=2453&refid=8005>

Olausson, M. 2007. En vallomgårdad storgård på Lindö utmark. Kartering av en inhägnad storgård, RAÄ 42, en gårdsbebyggelse, RAÄ 75:2, två gravfält, RAÄ 43 och 75:1 samt delar av ett stensträngssystem RAÄ 115, Lindö och Nyby, Kärrbo socken, Västmanland. Rapporten från Arkeologiska Forskningslaboratoriet. Stockholm.

Wahlberg, M. 2003. *Svenskt ortnamnslexikon*. Uppsala.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM dnr:	KM08125
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-08-84997, 2009-04-06.
Undersökningsperiod:	2009-08-04–08-06
Arkeologtimmar:	40 timmar
Maskintimmar:	11 timmar
Exploateringsyta:	Ca 4600 m ²
Personal:	Jonas Ros och Anna Arnberg. Kartstudie av Kristina Jonsson. Bildbearbetning av Jan Ählström.
Belägenhet:	Bromsten 8:1. Spånga socken, Stockholms kommun, Stockholms län.
Ekonomisk karta:	10I7d SÖ
Koordinatsystem:	Rt 90
Koordinater:	X6586337,537 Y1619660,505
Höjdsystem:	Ingen höjdmätning är gjord.
Inmättningsmetod:	Manuellt.
Dokumentationshandlingar:	En profil, och två planritningar.
Fynd:	Fynden 1–3 förvaras på KM i väntan på fyndfördelning.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd, m	Djup, m	Area, m ²	Anmärkning	Anläggningar	Fynd	Underlag
1	5	1,10	8,5	Påförda massor, grus sprängsten, matjord, sand	-	-	Morän
2	6	0,8	10,2	Matjord, stenar, tegelflisor, porslin, kalkel, spjäll till kalkugn, hopprep	-	-	söndergrävd Morän
3	7	0,8	11,9	Matjord, tegelflisor och stenar. Vit och rödmålade plankor.	-	-	Morän
4	6	0,8	10,2	Påförda massor, jord, tegel, plåt, kakel, buteljglas. Raseringsmassor från hus.	-	-	Morän
5	14	0,4	23,8	Påförda massor, jord, stenar, tegelstenar, tegelflis, kalkel. Raseringsmassor.	-	-	Morän
6	16	0,5	48,5	Grästorv, jord, tegel och stenar. I schaktets västra del störning med rasmassor, bl.a. målade brädor.	10 st	Vävtngd. Ben med borrarat hål. Yngre rödgods.	Morän och knyttnävsstora stenar
7	4	0,4	16	Matjord, lösa stenar, tegelflisor.	-	-	Lera
8	4	0,5	6,8	Omrörda massor, jord, tegel.	-	-	Markfast block, lera
9	4	0,3	6,8	Matjord	-	-	Lera
10	4	0,3	6,8	I ytan grus, därunder påförda massor, jord, ölburkar, plast.	-	-	Lera
11	4	0,3	6,8	Schaktad yta. I ytan grus, därunder påförda massor, jord, grus, sten, elkablar	-	-	Lera
12	4	0,2	6,8	Marken är planerad. Matjord	-	-	Lera
13	4	1,0	6,8	Urschaktat. Matjord, därunder	-	-	Lera

Schakt	Längd, m	Djup, m	Area, m ²	Anmärkning	Anläggningar	Fynd	Underlag
14	4	0,2	6,8	påfört grus, sten, tegel, betonggrör.	-	-	Lera
15	4	1,2	6,8	Schaktad yta. Västhorisont, därunder lera.	-	-	Lera
16	3	0,4	5,1	Påförda massor, jord, sten, avgasrör, plast.	-	-	Morän
17	4	0,5	6,8	Matjord, trädgårdsjord från senare tid. Rasmassor från hus, jord, sten, tegel. I schaktets södra del sällstenar och intill dem vitmålade träplankor och fönsterglas. Lämningar från 1900-talet.	-	-	Morän
18	5	1,5	8,5	Påförda massor, jord, tegel, sten porslän, fajans, vattenledning.	-	-	Morän

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anl. nr	Typ	Fyllning	Anmärkning	Längd	Bredd	Djup	Schakt
1	Stolphål	Gråbrun morän	Rund.	0,5	0,45	0,18	6
2	Hård/hårdgrop	Gråsvart, med kol och skärysten i ytan	Undersökt. Ej undersökt. Okulärbedömd.	0,65	0,65		6
3	Stolphål?	Mörkbrun mörkfärgning med fläckvis inslag av kol.	Rund. Ej undersökt. Okulärbedömd.	0,35	0,35	6	
4	Kulturlagerrest?	Mörkbrun mörkfärgning	Ej undersökt. Okulärbedömd. Oval. Keramikkärva i ytan, ej tillvaratagen.	0,75	0,45	6	

Anl. nr	Typ	Fyllning	Anmärkning	Längd	Bredd	Djup	Schakt
5	Stolphål?	Brun silt med inslag av sten.	Okulärbedömd.	0,35	0,35	6	
6	Stolphål?	Brungrå silt med inslag av kol.	Ej undersökt. Okulärbedömd. Rund. Kan utgöra en omstolpning av A9	0,35	0,35	6	
7	Stolphål?	Mörkbrun färgad silt med inslag av kol.	Ej undersökt. Okulärbedömd.	0,43	0,41	6	
8	Stolphål?	Gråbrun silt.	Ej undersökt. Okulärbedömd.	0,41	0,37	6	
9	Stolphål?	Brungrå silt med kolstänk. Inslag av stenar.	Ej undersökt. Okulärbedömd. Kan utgöra en omstolpning av A6.	0,30	0,30	6	
10	Nedgrävning Dike?	Gråbrun. Inslag av tegel.	Ej undersökt. Okulärbedömd.	2,5	Ej avgränsad	6	

Bilaga 3. Fyndtabell.

Fyndnr	Sakord	Material	Vikt, gr	Antal	Antal fragm.	Fyndomständighet
1	Vävtyngd	Bränd lera	48	1	1	Intill A6 och A9.
2	Ben med borrarat hål	Ben	2	1	1	Intill A7
3	Yngre rödgods	Bränd lera	2	1	1	A10